

Тереса Мазена (Львів, Україна – Жешів, Польща)

«ГАЛИЦЬКЕ МУЗИЧНЕ ТОВАРИСТВО» У ЛЬВОВІ: ПИТАННЯ КАМЕРНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО ВИКОНАВСТВА

Розглянуто виникнення та розвиток камерно-інструментального виконавства у Львові та роль у цьому процесі «Товариства Друзів Музики» і «Галицького Музичного Товариства». Подано основні тенденції репертуару концертів, прізвища композиторів, виконавців, основні виконувані твори.

Ключові слова: камерно-інструментальне виконавство, камерна музика та музикування, «Товариство Друзів Музики», «Галицьке Музичне Товариство», композитори, виконавці, музичні твори.

У кінці XVIII – на початку XIX ст. процес розповсюдження музики в суспільному житті динамізувався. Поступово зростає кількість слухачів та виконавців з різним ступенем музичної підготовки, збільшується доступність інструментарію, нот. Наступає активний розвиток музичної комунікації – популяризувалось камерне, салонне музикування, розповсюджується гастрольна практика, публічні виступи та концерти як нові форми музичного життя. У Львові, який від 1772 року став столицею новоствореної австрійської провінції, музикування відбувалося переважно в палацах аристократів, домах багатих міщан, австрійських урядовців, військових, серед яких було немало людей з доброю музичною підготовкою. В салонах Мієрів, Баворовських, Гумецьких можна було почути камерні концерти у виконанні графа-генерала Віельгорського, княгині Яблоновської, підляшського воєводи Юзефа Годзкого-сина, який часто виступав в дуеті з Віельгорським [3, с.19-20]. Відомими у львівському середовищі були Ернест Богуміл Кортум, колишній придворний секретар короля Станіслава Аугуста, пізніший австрійський державний радник, знавець музики, співак, грав на арфі; Антон Бундесманн – високий фінансовий урядовець [5, с. 38, 314-315]. Юзеф Ельснер присвятив йому шість струнних квартетів, що може свідчити про те, що згаданий був учасником якогось львівського камерного ансамблю. У різних джерелах зустрічаються згадки про існування у Львові камерних колективів – напр. квартетів графа Лончинського, у яких грав К. Ліпінський, виконуючи іноді партію віолончелі ра-

зом з присутнім тоді у Львові композитором Каролем Курпінським [6, с. 24], Йоахім Качковський – скрипаль, композитор і педагог, котрого граф Лончинський «замовляв» як віолончеліста для участі в організованих ним квартетних вечорах у своїй львівській резиденції. Камерну музику протегували графи Стаженські – батько і син, котрі у своєму палаці влаштовували постійні домашні концерти, квартетні вечори, на яких виконували партії 1-ї та 2-ї скрипки. Адам Стаженський мав у Львові власну капелу, якою у 90-х роках XVIII ст. керував Фелікс Ліпінський – батько Кароля [1, с. 15, 17; 6, с. 20-22]. Капела виконувала симфонії віденських класиків, симфонії К. Ліпінського, багато його творів у жанрі фантазій, сюїт та інших композицій [6, с. 22]. Фелікс був вчителем гри на скрипці сина графа Адама – Александра. Він був палким шанувальником музики, у його львівській оселі відбувалися постійні домашні концерти. Особливо часто виконувалася квартетна музика, в якій граф Адам та його син Александер грали партії скрипок. К.Ліпінський виконував також партію віолончелі (початково К.Ліпінський оволодів саме цим інструментом під керівництвом губернського радника Фердинанда Кремеса). Під час «віолончельних контактів» з Ф. Кремесом К. Ліпінський в 1803 році мав нагоду слухати концерт російського скрипаля і композитора, учня Й. Гайдна – Вітковського, який виступив у Львові по дорозі до Петербурга. Як пише Ю. Поврозьняк, правдоподібно прискіпливо слухав також інших скрипалів, що виступали з театральним оркестром, у якому сам грав на віолончелі [6, с. 22]. Невеликий театральний оркестр, у якому Ліпінський невдовзі став концертмейстером, мав доволі сильну скрипкову групу. Навіть Й. Качковський, що мав п'яте місце в оркестрі, був концертуючим скрипалем [1, с. 11].

У палаці львівського латинського архієпископа часто практикувалося домашнє музикування не тільки за участю запрошуваних професійних музикантів, а й музик-аматорів, серед яких нерідко були й самі господарі даної оселі. Домашнє, салонне музикування, камерні концерти були своєрідними провісниками майбутніх музичних об'єднань, дали поштовх для їх створення. Вже від кінця XVIII ст. були спроби створення об'єднання, яке б мало на меті спільні публічні виступи музикантів та відповідно підготовлених для цього аматорів-дилетантів. Видатний музикант Юзеф Ельснер, композитор, майбутній вчитель Ф.Шопена музичний керівник театру в 1792-1799 роках, йдучи назустріч прагненням львівських музикантів, створив в 1796 р. у Львові т. зв. «Музичну Академію», або як

він її сам називав *Концертну Академію* [5, с. 104], яку можна вважати першим музичним філармонічним товариством у Львові. Воно об'єднувало бажаючих музикувати професійних музикантів та аматорів, в тому числі і аристократів. Згадані аристократи – граф Віельгорський та княгиня Яблоновська – типові представники шанувальників музики, були досконалими виконавцями і неодноразово брали участь як у музичних академіях, влаштовуваних Ельснером, так і в інших концертних заходах, особливо в тоді популярних музичних вечорах у домах місцевої аристократії і дворянства. Скрипалі-аматори Ю. Годзкий та гр. М. Віельгорський, можливо, брали участь у виступах в складі струнного квартету. Саме струнні квартети були особливо розповсюдженим видом камерного музикування у середовищі львівських (місцевих) аристократів, зокрема квартети в домі Шимоновичів [5, с. 40]. Репертуар цих квартетів та капел не вдалося встановити.

Камерні концерти на поч. XIX ст. у Львові тішилися щораз більшою пошаною. Немала заслуга в зацікавленні львів'ян камерною музикою належить знаменитому скрипалеві, суперникові Н. Паганіні Каролу Ліпінському. Від 1809 до 1814 р. К. Ліпінський, будучи концертмейстером та диригентом оркестру міського театру, вів різноманітну концертну діяльність як скрипаль, віолончеліст, диригент, грав у різних капелах, брав участь у різних добродійних концертах, камерних вечорах у домах львівської аристократії. К. Ліпінський організував абонементні вечори квартетної музики, де виступав друг Л. ван Бетховена скрипаль І. Шуппанціг, на яких виконувались квартети видатних композиторів – Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена, відомого віолончеліста та композитора Р. Г. Ромберга та інших [4, с.107].

Проте вже у першій половині XIX ст. щораз частіше звучали у прилюдних концертах камерно-інструментальні твори у виконанні місцевих виконавців, зокрема скрипалів Фелікса Ліпінського (молдшого брата Кароля), Станіслава Сервачинського, віолончеліста-аматора Фердинанда Кремеса, піаністів Йоганна Рукгабера, Йозефа Крістіана Кесслера та ін., а також численних гастролуючих музикантів. Ці концерти були влаштовувані з різних нагод, а організаторами були, зокрема утворене на початку XIX ст. «Товариство Друзів Музики» («*Verein der Musikfreunden*»), що у 1938 р. перетворилося у «Галицьке Музичне Товариство» (ГМТ; «*Galizisches Musikverein*»). Наведемо деякі свідчення про камерно-інструментальні концертні виступи львівських музикантів, котрих, звичайно, було

значно менше в порівнянні з гастролуючими. Проте, спершу візьмемо до уваги концертні виступи, котрі мали місце від початку XIX ст., організовані «Товариством Друзів Музики», а потім – «Галицьким Музичним Товариством», або ж – без їх безпосередньої участі. Зазначимо тільки, що мова йтиме, переважно, про малі камерні ансамблі: струнний чи духовий інструмент з фортепіано. Зауважимо, що у першій половині XIX ст. в прилюдних концертах надзвичайно рідко виступали камерні ансамблі типу тріо, квартетів чи більших складів. У той час у Львові було ще надто мало відповідно підготовлених (суто музично, естетично, технічно) музикантів, щоби виступати в таких складах у відкритих прилюдних концертах. Вважаємо однак, що такому музикуванню, напр., у квартетах, мусила передувати виконавська практика концертування в інструментальних дуетах: скрипка і фортепіано, віолончель і фортепіано, флейта і фортепіано і т. п. Зрештою, у репертуарних списках подібних складів у ці роки рідко мало місце виконання таких циклічних творів, як «Соната». Публіка воліла радше слухати віртуозні інструментальні «Концерти», у яких виконавець, напр., в супроводі фортепіано, міг продемонструвати свої технічні можливості, а не філософські роздуми сонатного циклу Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена, чи композиторів-романтиків. Це «прийшло» згодом, коли слухачі накопичили певний «слуховий багаж», познайомились з більшою кількістю творів меншої форми, коли інтелектуально дозріли до слухання музики, котра давала можливість демонструвати виконавцеві не тільки свою суто технічну рухливість пальців, а й «зачіпати» «струни душі» – глибоких людських почуттів та емоційних переживань. Формування гуманістичних, психологічних процесів перцепції співзалежних елементів тріади: композитор (твір) – виконавець (виконавці) – слухач (слухачі) бути доволі тривалими і залежали від рівня загальної освіченості, культури індивідуума та суспільства, ряду інших психологічних, соціальних, світоглядних та інших умов.

Під таким кутом зору (маючи на увазі виконання музичних творів одним солістом, двома, трьома і більшою кількістю виконавців) належить також розглядати формування традицій камерного виконавства у Львові. Засноване на базі утвореного на початку XIX ст. «Товариства Друзів Музики» у 1838 році, «Галицьке Музичне Товариство» проіснувало до 1939 року (від 1919 року змінило назву на «Польське Музичне Товариство») [2,39-62]. Протягом понад сотні років свого існування ГМТ-ПМТ було основним вогнищем музич-

ного життя міста, маючи, зрозуміло, спочатку австро-німецький, а потім (від другої половини XIX ст.) польський характер, проте позитивно впливаючи на всю багатонаціональну музичну культуру Львова. Об'єднуючи професійних музикантів та шанувальників-аматорів музики, маючи у своєму розпорядженні власні хори, симфонічний оркестр, камерні ансамблі, солістів-інструменталістів та вокалістів, ГМТ щорічно влаштовувало різноманітні концерти хорової, симфонічної і камерної музики, популяризуючи таким чином різножанровий високохудожній музичний доробок різних епох і стилів. Особливою увагою користувалися різноманітні форми камерної музики – інструментальної та вокальної, сольної та ансамблевої.

Камерно-інструментальний репертуар був дуже різним: за інструментальним складом та за стильовими ознаками – виконувались твори композиторів класиків, романтичної і пізньоромантичної епохи, різних національних шкіл та різного творчого рангу. З сольної фортепіанної літератури найбільше виконано творів Ференца Ліста, Сігізмунда Тальберга, Фредерика Шопена, а також Карла Баура де Мероде, львівських композиторів, що писали твори для фортепіано: *Йозефа Крістіана Кесслера, Йоганна Руктабера, Гайнріха Герца, Гайнріха Проха (Броха?)* та ін., а також великої кількості інших авторів: Людвіга ван Бетховена, Фелікса Мендельсона, Карла Марії М.Вебера, Ігнаца Тедеско, Йоганна (Яна) Непомука Гуммеля, Роберта Шуманна, Франца Шуберта, Ігнаца Мошедеса, Адольфа Гензельта, Осборна, Доелера, В.Тауберта, Яна Вітєслава Калліводи, М.Гаузера, Е. фон Вінклера, Оскара Пфайффера, А. Гальма, Леопольда Майера, Карла Реверса, Любовського, Вацлава Томашека, Гітнера, фортепіанні опрацювання Шуберта-Ліста і Мошелеса-Мендельсона тощо. Зауважимо, що серед названих композиторів є ряд прізвищ цілком нам невідомих.

Якщо ж звернутися до програм виконуваних творів, то привертає увагу значна кількість у них фортепіанних творів типу «*фантазій*» на теми з популярних на той час опер відомих композиторів, а також варіацій. Ця тенденція стосується передусім творчості концертуючих піаністів, котрі демонстрували свої доволі скромні композиторські можливості (ця риса, була характерною також для всіх інших концертантів – скрипалів, віолончелістів та ін.). У програмах концертів була значна кількість творів маловідомих композиторів (та їх маловартісної продукції). Вдалося встановити прізвища значної кількості маловідомих, або ж – цілком невідомих професійних композиторів, а також композиторів-аматорів, про котрих

годі знайти будь-які відомості у довідкових джерелах. Особливу цінність для дослідників музичної культури Львова, на нашу думку, становить уточнення списку львівських композиторів (у тексті подаємо їх курсивом).

У репертуарі концертів були також твори для скрипки, серед авторів яких були львівські автори, або ж композитори, що свій життєвий шлях пов'язали зі Львовом (вони переважно були також виконавцями): *Кароль та Фелікс Ліпінські, Станіслав Сервачинський, Лео Герц, Йоганн Рукгабер, Аугуст Родеріх Браун, Міхал Яцковський, Гайнріх Прох (Брох), Йозеф Баши* а також: Шарль Беріо, Беріо-Бенедікт, Анрі В'єтан, Генріх Вільгельм Ернст, Уле Булль, Ніколо Паганіні, Луї Шпор, Фрідріх Вільгельм Міхаель Калькбреннер і Ляфонт, Майфедер (Майзедер?), М.Маурер, Ф. Пруме, Ф.Мендельсон, Я.В.Каллівода, Дж.Россіні, Малік (Malique), Джузеппе Астурі, та ін.; твори для віолончелі: Л. ван Бетховена, Бернгарда Ромберга, Адрієна Франсуа Серве, Юстутса Йоганна Фрідріха Дотцауера, *Самуеля Коссовського, Зельмара Батте, Ф.Ляхнера, Лео Герца*, Фрідріха Аугуста Куммера, Й.Б.Гітнера, Едварда Бауера, Александера Драйшока, Йозефа Мерка, тощо; а також твори для флейти: Дрюе, Фірстенау, Ф.В.М.Калькбреннера, Тюлю, для гобоя: В.Венчура, для кларнета: Есупераціо Беллеті, для фагота Вітманна, для валторни Шторха, Джованні Роллі та арфи Бохса. У переважній кількості ці твори були з супроводом фортепіано. Зазначимо, що більшість вище названих авторів творів були одночасно їх виконавцями.

Репертуар камерних ансамблів був різноманітним і за інструментальним складом, і за стильовими ознаками. Були представлені твори композиторів класиків, романтичної і пізньоромантичної епохи, різних національних шкіл та різного творчого рангу. Напр.: *Andante religioso* для скрипки, віолончелі, фортепіано і органа Джованні Баттіста Перголезі, струнний «Квартет» *A-dur*, струнний «Квінтет» *g-moll* Вольфганга Амадея Моцарта, струнний «Квартет» *D-dur* Йозефа Гайдна, струнний «Квартет» *Es-dur* Карла Діттера фон Діттерсдорфа, струнний «Квінтет» *C-dur* ор. 29, струнний «Квартет» ор.59 № 8 Л. ван Бетховена, фортепіанний «Квартет» *Es-dur* ор. 47. Р.Шумана, «Квартет» для 4-х віолончелей Б.Ляхнера, «Секстет» для віолончелі та струнного квінтету С.Коссовського, фортепіанний «Сентет» Й.Н.Гуммеля, третій «Сентет» та «Секстет» для струнних Й.Майзендера, струнний «Октет» *Es-dur* ор. 20 Ф.Мендельсона., струнний «Квінтет» *Es-dur*

ор. 97 Антоніна Дворжака, фортепіанний «Квартет» *c-moll* Габрієля Форе, фортепіанний «Секстет» Ф.Рііза, «Менует» із струнного «Квартету» Антона Рубінштейна, струнний «Квартет» ор. 68 Т. Гуві (Th. Gouvy), «Септет» для труби, 2-х скрипок, альту, віолончелі, контрабаса і фортепіано Каміла Сен-Санса, фортепіанний «Квартет» ор. 20 Сергея Танєєва, фортепіанний «Квінтет» Сезара Франка, фортепіанний «Квартет» Зигмунта Носковського та ін.. У концертах виконувалися також твори для двох фортепіано (4 руки), для шести і більше фортепіано.

Серед виконавців були місцеві музиканти, зокрема скрипалі: Йоахім Качковський, Вітковський, Кароль Ліпінський, Фелікс Ліпінський, Станіслав Сервачинський, Аугуст Родріх Браун, Гайнріх Прох (Брох?), Титус Яхімовський, піаністи: Йозеф Крістіан Кесслер, Йоганн Руктабер, Юлія Доре, Насгайм та її сестра Купінська, Флорентина Бужинська, А.Кривальд, Карл Зуна, Грдлічкова, Едуард Батер, Мартін, Ольшевські, Кароліна Колінська, Марцелі Мадейський, віолончелісти: Фердинанд Кремес, Самуель Косовський, Зельмар Батге, Титус Ернесті, Юзеф Маліновський, флейтист Міхал Яцковський, гобоїст Александер Петшахер; фаготист Віттманн; валторністи: Вінченц Кіттрей, Гранс Ульманн, тромбоніст Йозеф Доскоціл; гастролери – піаністи: Ференц Ліст, Франц Кольберг (Росія), Теодор Лешетицький, Леопольд фон Майер, Карл Баур де Мероде, А.Шноєцінгер, Франтішек Смоляр, Вальнер, Георг Шуманн, Бауер, Ігнац Тедеско, Юлія фон Грунберг, Оскар Пфайффер, Зофі Боорер, Чарльз Сеймур Шіфф; флейтист Йозеф Дворжак (Чехія), Бруннер (виконавець на «тритоніоні»); скрипалі: Міхаель Гаузер, Ф.Гуєрра, Йозеф Реммерс, Анрі В'єтан, Лемєєш, Уле Буль, Мечислав Стажевський, Тереса Оттаво, Антоні Парис; віолончелісти Едуард Бауер (Відень), Мартін Бауер, Іржі Новачек (Чехія); флейтисти: С. Г. Флєддер (Ф. Г. Вледдер?), Йозеф Дворжак, Годік; кларнетисти: Пехачек, Есупераціо Беллетті; валторністи: Йозеф Рудольф Леви, Джованні Роллі; арфіст Бохс, Міхаїл Йосиф Гузіков, Генрік Спіра («віртуози на солом'яній гармоніці» – вид ксилофону) та багато інших. Значна кількість піаністів рівночасно акомпанували іншим інструменталістам. Звернемо увагу на те, що взгадані виконавці репрезентували різні європейські країни (Австрія, Німеччина, Чехія, Польща, Франція, Італія, Росія, Голандія, Великобританія, Норвегія), різні виконавські школи.

Вся подана вище інформація та висновки зроблені на підставі зібраних та проаналізованих повідомлень львівської преси першої

половини XIX ст., а саме з часописів: «*Gazeta Lwowska*», «*Leseblätter für Stadt und Land*», «*Mnemosyne*», «*Galicia*», котрі час від часу подавали інформацію про музичне життя міста, друкували рецензії на різноманітні концерти, що відбувалися у місті.

Наведені вище інформації про композиторів – авторів камерно-інструментальних творів, про виконавців та виконані твори завдяки, зокрема «*Галицькому Музичному Товариству*» свідчать про доволі об'ємний спектр творчості композиторів різних епох, національностей та стильових напрямків. Репертуарна різноманітність є свідцтвом про наявність відповідних творчих сил та виконавського потенціалу серед концертантів. Подані фактологічні дані у значній мірі є свідцтвом того позитивного процесу, котрий відбувався протягом десятиліть першої половини XIX ст., коли завдяки професійним музикантам та добре підготовленим для творчої діяльності у сфері композиції та виконавства аматорам розвиток камерно-інструментальної музики та її прилюдного виконавства набирав щораз більших обертів, що спричинило подальшу інтенсифікацію такого роду музичної практики.

Тереса Мазена. «Галицийское Музыкальное Общество» во Львове: вопросы камерно-инструментального исполнительства

Рассматривается становление и развитие камерно-инструментального исполнительства и роль в этом процессе «Общества Друзей Музыки» и «Галицийского Музыкального Общества». Поданы основные репертуарные тенденции концертов, фамилии композиторов, исполнителей, основные исполняемые произведения.

Ключевые слова: камерно-инструментальное исполнительство, камерная музыка и музицирование, «Общество Друзей Музыки», «Галицийское Музыкальное Общество», композиторы, исполнители, музыкальные сочинения.